

Veli-Pekka Viljanen

HE 122/2024 vp laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta 22.11.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa sosiaali- ja terveysministeriön valiokunnalle antaman vastineen johdosta. Lausunnossa pyydetään esittämään arvio siitä, onko ministeriön ehdottamissa muutoksissa 1. lakiehdotukseen huomioitu riittävällä tavalla perustuslakivaliokunnan 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentista tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomio. Lisäksi pyydetään arvioimaan, jääkö mainitusta asiasta valtiosääntöoikeudellista epäselvyyttä, mikä edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti lausuntoa perustuslakivaliokunnalta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 44/2024 vp katsonut, että hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin sisältyvää epätasällisyyttä ja tarkkaraajaisuuden puutetta ei voida vammaispalvelulain perusoikeusliitännäisiä oikeuksia säänteläessä pitää perustuslain 80 §:n kannalta asianmukaisena. Sääntelyn arvioinnissa voidaan tältä osin kiinnittää huomiota samoihin seikkoihin kuin vuoden 2025 alussa voimaan tulevaa vammaispalvelulakia arvioitaessa (PeVL 79/2022 vp, kappaleet 8—10). Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttia tulee perustuslakivaliokunnan mielestä vielä täsmentää. Tämä on edellytyksenä ehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Tällainen täsmentäminen voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan tehdä esimerkiksi säätämällä laissa nyt vain esityksen perusteluissa kuvatuista elämänvaiheissa tavanomaisen tarpeen arvioinnin kannalta merkityksellisistä seikoista ja viittauksin esimerkiksi vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittuihin seikkoihin (PeVL 44/2024 vp, kappale 6).

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa vastineessaan perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella seuraavaa muutosta 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin:

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluita järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa henkilön elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta

avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan *elämänvaiheilla* lapsuutta ja nuoruutta, aikuisuutta sekä vanhuutta. Avun ja tuen tarpeen välttämättömyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetty asiakkaan etu sekä tämän lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen toteutumisesta, vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden tukemisesta sekä yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen turvaamisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön pykäläehdotuksessa täsmennetään pykälää maininnalla siitä, että elämänvaiheilla tarkoitetaan lapsuutta ja nuoruutta, aikuisuutta ja vanhuutta. Tämä määritelmä esiintyi jo hallituksen esityksessä, mutta vain perusteluissa (HE, s. 54-58). Pykälä jättää kuitenkin edelleen avoimeksi sen, mitä kunkin elämänvaiheen aikana on pidettävä tavanomaisena tarpeena. Myös hallituksen esityksen perustelut ovat tältä osin hyvin yleisluonteisia. Säännöksen ehdotetaan lisäksi otettavaksi viittaukset sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ään asiakkaan edun huomioon ottamisesta sekä toistettaisiin vammaispalvelulain 1 §:n lain tarkoitusta koskevat periaatteet, jotka tulee ottaa huomioon avun ja tuen tarpeen välttämättömyyttä arvioitaessa. Tältä osin on kyse nähdäkseni vain informatiivisista viittauksista, joilla ei ole itsenäistä oikeudellista merkitystä.

Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan kannanoton tarkoituksena on tähdentää, että vammaispalvelulain tarkoittamien palvelujen sisältö ja saamisedellytykset sekä palveluihin oikeutettujen piiri tulee ilmaista itse laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti sekä selkeästi ja ymmärrettävästi. Ehdotettu soveltamisalasäännös (2 § 3 mom.) merkitsee sitä, että oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin on vammaisella henkilöllä vain silloin, jos ”hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa henkilön elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta”. Kyse on varsin avoimesta ja tulkinnanvaraisesta säännöksestä, jonka sisältöä ei merkittävästi täsmennä lakiin ehdotettavaksi otettu hyvin yleisluonteinen elämänvaiheen määritelmä (lapsuus ja nuoruus, aikuisuus, vanhuus). Kun kyse on perusoikeusliitännäisen (PL 19 § 1 ja 3 mom.) lain soveltamisalasäännöksestä, ei uuttakaan muotoilua voida mielestäni pitää valtiosääntöoikeudellisesti ongelmattomana.

Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaan valiokunnan tulee pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta, jos valiokunnassa valmistelevasti käsiteltävän lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta tai suhteesta ihmisoikeussopimuksiin on

epäselvyyttä. Arvioni mukaan sosiaali- ja terveysministeriön vastineessa ehdotettu pykälämuutos ei riittävällä tavalla ota huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan PeVL 44/2024 vp (kappale 6) tekemää valtiosääntöoikeudellista huomautusta. Perustuslakivaliokunnalla on kuitenkin tulkintamonopoli eduskunnan sisällä lakiehdotusten perustuslainmukaisuutta ja suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin koskevissa kysymyksissä. Tämän vuoksi katson, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulee pyytää asiassa eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti uusi lausunto perustuslakivaliokunnalta, mikäli valiokunta aikoo muuttaa lakiehdotusta ministeriön vastineessa ehdotetulla tavalla.

Veli-Pekka Viljanen

OTT, Valtiosääntöoikeuden professori, Turun yliopisto